

Maailma on kertomus — entä sitten?

KYTÖMÄKI, Juha (toim.). *Nykyajan sadut*. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto. Gaudeamus ja Yleisradio, Jyväskylä 1991

Mistähän johtunee, että kaksi ensimmäistä Yleisradion inspiroimaa ja teettämää kirjaa yleisön ja ohjelmien suhteista, *Kymmenen esseetä elämäntavasta* (1986) ja *Elämää kuvavimassa* (1989) maistuivat ilmestyessään tuoreemmilta kuin sarjan viimeisin, *Nykyajan sadut* (1991)? Kirjassa ei ole mitään vikaa sinällään, se tarjoaa laajan — ehkä ylettömänkin laajan mutta kiistatta ansiokkaan — kirjon näkökulmia reseptioon ja genre-tutkimukseen. Valtaosa näistä näkökulmista esittelee raikasta, pohdittua tutkimusta. Valtaosin vaan ei kyllä täysin artikkelien ilmaisukin on luettavaa, paikoin eloisaakin. Opus on siis hyvin kirjoitettu ja kiistatta hyödyllinen. Siinä on ylempien opintojaksojen oppikirja-ainesta. Siis miksi se ei silti jaksa sävyyttää?

Tärkein syy lukijan valujuhkoon reseptioon on epäilemättä aika. Kirja häänii kahden 90-luvun lemmikin, reseptio- ja narraatiotutkimuksen parissa; molemmilla lohkoilla on julkaistu uutterasti. *Nykyajan sadut* on jäänyt armotta jälkijunaan, ja vaikka se pyrkiiinkin kiitettävästi etsimään reseption ja narraation yhteyksiä sekä innovatiivisemmin että ehkä järjestelmällisemmin kuin monet varhemmin julkaistut teokset, kirja kärsii silti siitä, että alalta on julkaistu paljon. Peli on kovaa.

Valjuuden vaikutelmaa lisää epäilemättä kirjan hajataitoisuus, jota kauniimmin voisi kutsua kattavuudeksi. Humanistisella tutkimuksella on vankka sijansa kirjassa kuten muotiin nykyään aliallamme kuuluu. Humanistisesta reseptiotutkimuksesta opuksessa olisi kyllä voinut olla enem-

mänkin aineistoa, tiedotustutkimushan on 'löytynyt' reseption paljon kirjallisuustieteen jälkeen. Mutta *Nykyajan sadut* on kiistatta myös osoitus siitä, että pelkällä hyvällä tahdolla ja nipulla itsessään arvokkaita artikkeleita yhteistä säveltä ei löydy erilaisten paradigmojen välille. Vähintään olisi tarvittu reippaammin valtuuksia käytävä toimittaja, joka olisi introjen avulla vienyt juonta eteenpäin. Nyt hyväntahtoinen lukija jää vähän väliä ihmettelemään, että miksihän tuo juuri tuossa...

Esimerkiksi Aame Kinnusen artikkeli toistaa elegantisti ja eloisastikin, runsaiden esimerkkien kera, 25 sivun verran sitä, että inhimillinen kulttuuri Aleksis Kivestä tekijänoikeuslakiin saakka on yhtä pelkkää kertomusta. Kertomus on kaikkialla. Tämä todistus on kuitenkin näinä narraatiotutkimuksen kultavuosina esitetty niin monta kertaa, että soisi kertomuksen tutkijoiden jo pääsevän portaalle kaksiksi: entä sitten? -vaiheeseen. Ajattelumme tuskin tulee kovin paljon analyttisemmäksi siitä, että päätämme nähdä koko maailman pelkkänä kertomusten koosteena — tällä en kiistä narraatiotutkimuksen ansioita uusien näkökulmien avaajana viestinnän tutkimuksessa kymmenkunta vuotta sitten.

Kansanperinne on elänyt kertomuksen kanssa iät ja ajat, eikä sen tutkimus ole lähtenyt tarjoamaan kertomusta simsalabim-ratkaisuna maailman ymmärtämiseksi. Pikemminkin perinteentutkimus on käyttänyt kertomusta työvälineenä kansanomaisen ajattelun mallien hahmottamiseksi kuten Anna-Leena Siikala artikkelissaan osoittaa; Siikalan juttu on karsikko, luurankomainen, ja monet teemat jäävät pelkälle maininnalle, mutta se rakentaa siltä perinteentutkimuksen ja viestinnän tutkimuksen välille. Kirjoittaja sivuuttaa pelkällä maininnalla pohdiskelun oraalisen kulttuurin erityisominaisuuksista. Tämä on sääli, sillä tältä lohkolta olisi löytynyt myös yksi siltä viestinnän tutkimuksen puolelle: koko 80-luvun vilkas oramedia- ja kansanmedia-tutkimus kehityskommunikaation puolella Afrikassa ja Aasiassa — tutkimus josta tiedetään kovin

vähän meidän angloamerikkalaisessa tutkimusmaissamamme. Yhtä kaikki Siikalan juttu oli enemmän kuin paikallaan problematisoimassa sitä, minkä viestinnän tutkijat ovat uutuutta ihastellessaan jättäneet paljolti tekemättä.

Toivottavasti *Nykyajan sadut* löytää yleisönsä siinä mielessä kuin takakansiteksti hieman naiivisti mutoilee: "Teos puhuttelee laajasti ohjelmantekijöitä, kouluttajia, kasvattajia ja valistunutta yleisöä". Asiaa kiinnostuneiden piirin voi kuvitella laajenevan, kun nyt on tarjolla suomeksi ja suomalaisiin raameihin sovitettu kirja muodikkaista tutkimusaiheista. Kirjan kohdennus tosin ei ole sopusoinnussa laivennusidean kanssa — ammattitoimittaja yhtä hyvin kuin ns. valistunut maallikko saattaa uuvahata jo johdannon kapulakielisiin virittelyihin, eivätkä alkuluvut asiaa paljon paranna: artikkelit antiikin ja renessanssin retorikasta (Simo Knuutila) ja kertomuksen teoriasta (Kinnunen) ovat ylen oppineita ja kiintoisakin kumpikin — Knuutilan juttu punoo kiehtovia yhteyksiä tämän päivän ja länsimaisen ajattelun juurien välille esimerkiksi taiteen emotionaalisen vaikutuksesta. Silti häijy lukija voi kysyä, ovatko juuri nämä artikkelit tässä muodossa tässä kirjassa oikeassa paikassaan, sillä molempien sidos jatkuu jää hennoksi toisin kuin Erkki Vainikkalan poetiikkaosuuden. Se valmistele pohjaa oppi puolen empiirisille tarkasteluille, jotka kiistatta kiinnostavat valistunutta väkeä laajemminkin, jos väki on vain jaksanut pysyä mukana loppulukuihin saakka.

Perti Alasuutarin ja Juha Kytömäen johdanto kyllä yrittää aukkoja paikata, rakentaa siltä eri juttujen välille, mutta johdanto jää niin yleiseksi, ettei siitä ole tueksi esimerkiksi punaista lankaa etsivälle ammattitoimittajalle. Pikemminkin juuri johdanto kohdentaa kirjan ei niinkään ns. suurelle väestölle yleisölle vaan tutkijoille, niille jotka ovat viime vuosien varrella lueskelleet narraatiosta ja reseptiosta kirjan jos toisenkin. Johdanto edellyttää lukijalta kohtuullisen paljon taustatietoa.

Yllättävää on myös se, että vaikka kirjan otsikkokin puhuu "joukkoviestinnästä",

koko opus itse asiassa käsittelee ainoastaan televisiota, mitä nyt hiukkasan hipaisee kirjallisuutta Kinnusen ja Katarina Eskolan artikkeleissa. Platon ja Aristoteles tuntuvat luvalla sanoen hieman etäiseltä lähtökohdalta, kun tämän päivän mediaaailmastakin kelpuutetaan mukaan vain se viipale, joka tunnetusti sopii hyvin niin narraatio- kuin reseptiotutkimuksenkin shabluunaan. Eikö nimenomaan tällaiselta 'jälkijunakirjalta' olisi lupa odottaa kunnianhimoa yltää niille alueille, jotka ovat jostakin syystä jääneet tähän saakka vähälle näissä muodikkaissa tutkimusotteissa?

Johdannon reseptiotutkimusta koskeva analyysi on sinänsä ansiokas: siinä näkyvä kiistalla on se, että paljon on tehty jo tätä kirjaa ennen ja nyt on aika asemoida tiiliskiviä paikoilleen. Johdannossa piirtyä myös yhteys kirjassa mukana olevien media-artikkelien välille teemojen tasolla: skeemateoreettinen tarkastelu on tuonut tutkimuksen suurennuslasin alle uudelleen myös tekstin, joka David Morleyltä ja kumppaneilta on pakannut unohtumaan. Skeemat ovat tietorakenteita, "odotuksen struktuureja", jotka auttavat yksilöä ymmärtämään kertomuksen, koska sama skeema on ohjannut hänen toimintaansa jo aikaisemmin. Tutkimus keskittyy arjen kulttuurisiin struktuureihin, jolloin sisällötkin pysyvät mukana kuvassa. Näitä odotuksen struktuureja kirjassa jäsentää empiirien kautta niin moni artikkeli, että niistä olisi vaikka voinut muutaman karsiakin.

J.R. kuoli vihdoin, mutta Dallas-tutkimusta ei tunnu tappavan mikään!

Juuri tässä ehkä piilee *Nykyajan satujen* elähtäneisyyden ydin. Kirja toki yrittää kovasti tuoda mukaan 'uusia' aihealueita ja näkökulmia, mutta kyse on paljolti keisarin uusista vaatteista. Perimmäitään kirja roikkuu yhä Morleyssa, Katzissa ja Liebesissä, hiukan Angissakin, omin sanoin ja painotuksin kylläkin. Kulunut sanonta väittää, että Suomeen mahtuu yksi ajatus kerrallaan. *Nykyajan satujen* perusteella muotiajatus tosin on kaksihaarainen, mutta pe-

rusasia ei tästä muutu miksikään.

Vaikka kirjan genrejä koskevat osuudet (Pertti Alasuutari, Ilkka Heiskanen) jäävätkin vielä kepeällä kädellä piirretyiksi luonnostelmiksi, juuri ne jättävät raikkaimman maun suuhun — paikoin kutkuttavan intressanteja mausteyhdistelmiä. Niissä on sitä jotakin, vaikka Alasuutarikin osin tanssii Dallasin ympärillä. Sen sijaan esimerkiksi Juha Kytönmäen pohdiskelu perheestä television katselun perusyksikkönä, niin johdonmukainen ja järjellä kuin se onkin, tuntuu moneen kertaan luetulta, kun asian pakeilla ovat liikkuneet niin Morley kuin esimerkiksi Pertti Tiuhonen. Ja rehellisesti sanottuna tämä perheakseli kyllä kaipaisi jo lisäproblematisoitua, entä sitten? -kysymystä sek. "Kepeä käsi" taitaa tosin olla väärä luonnehdinta Heiskasen vyörytyksestä, joka pohtii lajityyppejä kulttuurituotannon ja -jakelun eri tasojen ilmentäjänä. Esimerkkinä on 50-luvun kotimainen elokuva, johon kirjoittajan hahmottelema lajityyppimäärittelmän 'rautainen häkki' istuu erinomaisesti — aivan varma en ole siitä, miten helposti samanlaisia häkkeitä pystyisi rakentamaan astetta teollisemman kulttuurituotannon puolelta, esimerkiksi kotimaiseen tv-vihteeseen tai ajankohtaistuotantoon. Heiskasen "haltuunotossa" on mahtavan kerroksisia kuvioita (lämmän ajatus tekstin asemojalle, vaikei lopputulos kovin kaksinen olekaan!) ja samanlaista ehdottomuuden räiskettä kuin kahden aikaisemman Yleisradio-kirjan artikkeleissa. Juttu puhuttelee, ärsyttää, panee miettimään vastaväitteitä.

Lajityyppejä ei ole tässä kirjassa sen paremmin kuin juuri muuallakaan isommin problematisoitu, vaikka se tuntuisi — skeemateorian ja jo pelkän arkijärjenkin perusteella — tarjoavan luonnollisen liittymän sisältöjen ja reseption välille. Liekö genreä pidetty liian vähäpätöisenä ja teknisenä tutkimuksen kohteena? Heiskasen juttu panee vähättelyt paikalleen, sillä hän lukee kotimaisen elokuvan genreistä melkein koko tasavallan historian ja nykypäivän.

Alasuutari käsittelee genrejä selvästi

sovinnaisemmin, 'reseption jatkeena' ja ohjelma-arvotusten kiinnityskohtana. Hänen tutkimusotteessaan oikeampaa olisi ehkä puhuakin ohjelmatyypeistä kuin lajityypeistä — tässä on alue, joka ehdottomasti kaipaisi kuumintaa. Alasuutarin juttu herkullisin aines on 'hyvän maun' koostumuksen analyysi: suomalaisten kootut selitykset siitä, miksi he katsovat Dallasia ja Dynastiaa vaikka 'pitäisi' katsoa uutisia ja luontofilmejä. Alasuutarin päätelmäkin on kohtalaisen monimielinen — vasta yksinhuoltajanainen tohtii sanoa ilman vängerryksiä, että katsoo ihan mielikseen perhesarjoja, vaikka miehet niitä kautta linjan paheksuvat.

Alasuutari pohtii paradoksia "kriittikötöman katsojan" uhkakuudesta ja ihannekatsojasta, joka seuraa kuuliaisesti ns. hyviä ohjelmia. Alasuutarin haastattelujen perusteella näyttää siltä, että kriittisimmin katsomiinsa ohjelmiin suhtautuvat juuri Dallas-fanit, kun taas naiivein ja yksioikoinen katsojaprofiili piirtyy niille, jotka noudattavat hyvän maun vaateita ja tuijottavat illasta iltaan liro Viinaseen lausuntoja. 'Hyvien' ohjelmien katselua ei tarvitse perustella, ja hyvät ohjelmat ovat hyviä koska ovat hyviä, m.o.t. Kukahan mahtaa lopulta tarvita viestintäkasvatusta tässä kansanvalistuksen luvatussa maassa?

Ullamaja Kivikuru